

Загалом Франкова натурфілософія випереджає юнгіанство, оскільки образи природи у поезіях І.Франка часто є архетипними, тобто "є своєрідним надбанням найбільш цінного і глибинного людського досвіду" [1, с.37], більшою мірою досвіду власне українського народу. Разом із тим філософія природи у І.Франка часто наближена до натуралізму, причому як філософського, так і поетичного. Зокрема, натуралізм у філософії – "погляд на світ, згідно з яким природа виступає як єдиний універсальний принцип пояснення всього суцього" [5, с.403]. У художній творчості натуралізм ґрунтується на філософії позитивізму І.Тена. Зрештою один з найяскравіших представників натуралізму в світовій літературі Еміль Золя погоджувався з І.Теном у тому, що суспільне життя регулюють ті самі закони, які керують природою. Франкова поезія постійно розкриває дилему "природа ~ суспільство". Філософія позитивізму мала свій вплив і на реалістичні тенденції, а зважаючи на хтонічність пейзажів у поезії І.Франка (часто це підгірські картини природи села Нагуєвичі) говоримо і про зв'язок його натурфілософії з реалізмом. Зрештою, філософія образів природи – це їхня символіка. А символічне наповнення образу можливе завдяки поетичній інтерпретації вражень, що передають реакцію письменника на світ крізь призму суб'єктивного сприйняття. Франковим натурфілософським картинам притаманна така імпресіоністичність.

Отже, натурфілософія І.Франка, в основі якої лежать міфологія, символізм та науковість, наближена до натуралізму, реалізму та імпресіонізму. Хронологічно вона випереджає юнгіанство (зокрема те вчення К.-Г. Юнга, що стосується архетипів образів природи (архетип Землі-Матері)).

ЛІТЕРАТУРА

1. Западное литературоведение XX века: Энциклопедия. – М., 2004.
2. Мазепа Н. Пoesия мысли (О современной философской лирике). – К. 1968.
3. Словник літературознавчих термінів Івана Франка / За ред. Пінчука С.П., Регушевського Є.С. – К., 1966.
4. Філософія: Підручник для вищої школи / За заг. ред. В.Г.Кременя, М.І.Горлача. – Харків, 2004
5. Философский энциклопедический словарь / Гл. редакция: Л.Ф.Ильичев, П.Н.Федосеев, с.М.Ковалев, В.Г.Панов. – М., 1983.
6. Франко І. Збір. тв.: у 50 т. – К.: Наук. думка, 1976-1986.
7. Франко І. Причинки до фавни східної Галичини. Подав д-р Іван Франко // Українське літературознавство. – Львів, 1992.– Вип. 56.

SUMMARY

The article traces the reflection of natural philosophy in the literary studies of Ivan Franko, analyzes the display of the philosophical doctrine of nature along with the individual and subjective author's natural philosophy in the thinker's scientific heritage, and outlines the foundation of Ivan Franko's philosophy of nature and its correlation with different philosophical and artistic schools.

Key words: anthropocentrism, archetype, mythology, naturalism, natural philosophy, landscape, personification, symbolism.

Таміла КОТОВСЬКА

© 2009

ПІДЛІТКОВО-ЮНАЦЬКЕ СПРИЙМАННЯ ТЕКСТУ «НАД ПІРВООЮ У ЖИТІ» СУЧАСНИМИ ЧИТАЧАМИ. ЕКСПЕРИМЕНТ

У статті йдеться про спробу педагогічного експерименту, суть якого полягає у виявленні уподобань та текстуальної компетентності молодих читачів покоління середини ХХ-ХХІ століття, які досі захоплюються твором Дж.Д.Селінджер «Над пірввою у житті», як це було і в Америці після його публікації.

Ключові слова: експеримент, інтерпретація, концепт прірви, фразема, персонаж-підліток, топос дороги, внутрішній світ героя, світ дорослих, мотиви.

Якщо крізь призму концепту наближення та конвергенції культур України і США розглядати підліткову проблематику, заломлюючи її, цю антропологічну модель, згідно з методологією Р. Козеллека, то можемо скористатися педагогічним експериментом. Суть і проблема цієї спроби в тому, щоб виявити уподобання та текстуальні компетентності молодих читачів (підлітків, юнацтва) покоління середини ХХ-ХХІ століття. П'ять сучасних студентів філологічного факультету ІV курсу (сучасні українські бакалаври) досі захоплюються твором Дж.Д. Селінджера, як це було і в Америці після публікації «Ловця у житі» в Нью-Йорку. Ці студенти студіюють україністику та американістику. Хочемо з'ясувати, якими мотивами й смаковими уподобаннями, якими ідеологемами вони при цьому керуються? Отож показовими є їхні есе. Одна авторка У.Ч. торкнулася: «Ще раз до інтерпретації повісті Дж.Д.Селінджера «Над прірвою у житті». Вона почала із запитання: чому цей твір став бестселером у час свого виходу в світ і чому до сьогоднішнього дня залишається одним із найпопулярніших серед читачів? У.Ч. гадає, що по-перше, проблематика твору актуальна і в наш час; по-друге, твір, насправді, досить легко читається, і це пояснюється насамперед тим, що автор показав себе справжнім майстром слова. Мова твору зрозуміла для будь-якого типу реципієнта. А мова персонажів – чи не вирішальний аспект в їх характеристиці та в реалізації авторської ідеї. На погляд У.Ч., головний персонаж часто в своєму мовленні повторює одні і ті ж фрази, особливо для характеристики людей, наприклад: *каналія, старий* тощо (в оригіналі: *hell boy* (як звертання до інших персонажів), *lousy, staff, phony, goddam* тощо). Вона справедливо відзначила, що автор свідомо повторює певні лексеми з метою надання типовості тогочасному суспільству, де рідко можна зустріти *особистість*, а інколи ми її просто нівелюємо, щоб забезпечити себе від змін у нашому звичному укладі життя. Своєю байдужістю ми штовхаємо її у прірву, з якої без чужої допомоги важко, а то й - нереально, вибратися.

Над подібною прірвою опинився Голден Колфілд – 17-річний підліток-американець, який став чужим (у творі письменник устами вчителя Антоніні дає йому характеристику прикметником «дивний») для свого життя такі суспільства. «Ця прірва, що ти в неї падаєш особлива, дуже небезпечна. Той, хто в неї падає, ніколи не відчужує і не почує дна. Просто він усе падає і падає. Це буває з людьми, що в якусь хвилину свого життя спробували знайти те, що їхнє середовище не може їм дати...» Справедливо Дж.Д.Селінджер зазначає, що людям і «не може дати», оскільки люди в погоні за реалізацією «американської мрії» перетворилися на однорідну масу, де важко виділити особистість. Навіть тоді, коли хтось прагне чогось більшого, ніж просте існування, його зіштовхують з цієї стежки, мотивуючи це своєю категоричністю. «По-людськи» з ними навіть не можливо поговорити, адже людям або ніколи тебе слухати («А коли тебе хто-небудь слухає, це вже непогано»), або їм простіше тобі не повірити чи сприйняти все жартома, аніж дати слушну пораду.

Часом нам простіше обмінятися готовими фразами. Яскравим підтвердженням сказаного є зустріч Голдена з Ліліан – подругою його брата Д.Б. та її кавалером-моряком: «В таких випадках я щоразу кажу: «Радий з вами познайомитись». А насправді зовсім не радий. Та, якщо хочеш жити, то доводиться говорити й таку гидь».

Мабуть, не випадково автор у творі зобразив Природничий музей, хоча він сам його, по суті, мало цікавить. Вражає те, як майстерно Селінджер змальовує експонати: там нічого ніколи не змінювалось, усе залишалось на своєму місці. Приходь туди хоч тисячу раз, а «ескімос так само вудитиме рибу». Одразу в читачів постає питання: чи змінюється сама людина. Безперечно, але одні стають такими, як були їхні батьки, а деяким удається стати «іншими», такими які перед собою не просто бачитимуть калюжу, а веселку, яка всіма барвами відіграє відбиваючись в ній. Голден тому й, на перший погляд, видається «дивним», що не міг змиритися з типовістю життя. Інколи людина не розуміє іншої людини, тому хлопчик робить висновок: «Краще б завести коня. В конях принаймні є щось людське, хай йому грець! З конем можна...». Невипадково автор перефразовує слова Роберта Бернса «Коли хтось когось зустріне у густому житті...» на «коли хтось когось піймає у густому житті». Коли підліток знаходиться на роздоріжжі свого життєвого вибору, йому потрібна така міцна опора, яка б не дала йому похитнутися і впасти або просто втриматися, коли він туди зірветься. У.Ч. вважає, що для реалізації ідеї відчуженості людини в її оточенні Селінджер слушно вибрав саме 17-річного підлітка, адже в такий період дитині найлегше збитися з вивіреного традиціями шляху і впасти в прірву, яка може засмоктувати людину все глибше у житті. Голден справжність життя метафорично називає «відступом від теми»; йому не імпонує, коли «хто-небудь розповідає

до ладу весь час». Іншою причиною такого критичного ставлення до всіх і всього, що оточує хлопця, є, звичайно, підлітковий максималізм, оскільки «незрілій людині властиво те, що вона прагне благородно вмерти за свою справу, а зрілій – що вона прагне покійно жити для своєї справи».

Цікавим у плані одноманітності суспільства та життя в цілому є деталь – червона мисливська (зверніть увагу!!!) кепка, яка набуває символічного значення у творі. Автор зорієнтував у такий спосіб читачів у тому, що в кепці «полюють на людей» в широкому розумінні цього слова. Зауважте, що Голден так і залишається в кепці і в останньому розділі твору. Ми можемо вважати, що інстинкт натовпу в ньому все-таки перемагає, але в тому розумінні, що він просто-напросто без людей не уявляє себе. Але автор до останнього обстоює винятковість свого персонажа: коли почався дощ, усі шукають прихистку, щоб не змокнути, лише хлопець залишається сидіти на лавці під відкритим небом.

Іноді від безнадії та байдужості інших людина витворює іншу реальність. У випадку Голдена, то він часто пригадував свого брата Аллі, іноді просто подумки з ним розмовляв. Хлопець у пошуках співрозмовника навіть звертався до послуг проститутки, але вона була надто прив'язаною до того середовища, в якому жила, тому і вона йому не допомогла.

Неможливо залишити осторонь ще один символ: Голден весь час згадує про качок у Центральному парку Нью-Йорку. Це ще одна паралель, яку Селінджер проводить між суспільством і особистістю. Голден, як і ті качки, залишений на милість долі; люди бачили тільки те, що він себе поведив неадекватно, а не те, що хлопець сприймав усе через іншу призму, ніж усталено в їх типовій моделі суспільства».

Студентка У.Ч. зіставила ряд фразем з оригіналу англійською мовою і в українськомовному перекладі. Узагальнивши свої спостереження в світлі попереднього цілісного враження, вона конкретизувала й уточнила свої роздуми в такий спосіб.

Автор використовує специфічні фраземи, особливості яких полягає в тому, що більшість з них характерні для того регіону, звідки походить перекладач О.Логвиненко. Йому вдалося (найчастіше описовими зворотами) передати відтінок згрубілості мови Дж.Селінджера, що дозволяє читачам виразно уявити собі персонажа, його психічний стан, поведінку, ставлення до інших осіб. Проте, якщо порівнювати текст твору в обох мовах, то його англійський варіант багатший на фразеологізми, бо це одна із властивостей англійської мови, де при приєднанні прийменника до одного і того ж дієслова, воно змінює значення, утворюючи нерідко стійкі сполучення, наприклад: *come over* – навідатися, заскочити, *come along* – поквапся, *come off* – жарт. фортуни, постійно везти, таланити.

Найчастіше в обох варіантах звучать слова *гра, награний, к бісу, бісовий*, які відіграють важливу роль у реалізації авторської ідеї. У творі відбито, що чужа людина в фальшивому суспільстві, де всі люди граються за правилами, які вони ж придумали, стається так: якщо хтось починає жити за своїми правилами, то автоматично він стає чужим у такому середовищі.

На думку студентки, найгірше те, що людина перестає боротися, а все залишає на самоплин, або починає гребти проти течії. Нерідко фразеологізми у повісті Дж.Селінджера використовуються для створення комічного ефекту, який потрібен авторові, щоб відтворити нюанси тієї чи іншої події, ситуації, тонко відбити стан душі, переживання персонажів.

В обох варіантах (оригіналі та перекладі) простежується лексика, властива такій віковій групі, як і Голден. Піднімаючи проблему окремого підлітка, автор порушує проблему і всього американського суспільства, тому використання таких фразем виправдане ще й тому, що вони відтворюють, до певної міри, колорит епохи, часу, коли жив головний персонаж.

Студентка цього ж курсу І.Г. зробила акцент у власному сприйнятті твору «Над прірвою у житті» на психологічному вимірі даного тексту. В неї вийшла інша проекція новаторства Дж.Д. Селінджера: «Сповідь Ловця у житті за романом Дж.Д.Селінджера «Над прірвою у житті» («Ловець у житті»). Коли тобі сімнадцять, всі чекають від тебе розсудливості, серйозності, далекоглядності, вихованості, уваги, слухняності, чесності та ще багато-чого, здається – настав край. Несила терпіти. Ти не дорослий, бо тобі не дають у барі спиртного і сигарет, але вже мусиш відповідати за Свої вчинки, за всі дурощі, які скоїв вільно і невільно, навіть не потрібні твої наївні виправдання. І «ніколи тобі ніхто не вірить»! І всі чомусь вважають за обов'язкове ставити тобі когось у приклад та повчати: «Життя – це гра, і в неї свої закони і правила»... Світ здається тим «клятим готелем», в якому «кишить всілякої потолочі та придурків. Псих на психові».

Мабуть, кожному підлітку довелося пережити щось подібне за ті три дні Голдена Колфілда, які описує в романі письменник Джером Д. Селінджер, дні, що стають випробуванням, чи готовий ти вступити у світ дорослих з його непростими проблемами, відчуженістю, браком широти та людяності. У чомусь герой повісті нагадує нам самого автора. Селінджер написав цей твір молодого людиною, коли йому минуло тільки тридцять два роки. За його плечима була участь у Другій світовій війні, а ще раніше – навчання послідовно у трьох, коледжах, жодного з яких він не закінчив (!), як і персонаж твору.

З героєм твору ми знайомимося в той критичний для нього час, коли його вигнали з «Пенсі – закритої школи-інтернату для хлопців». У школи прекрасна репутація, але в її стінах панують закони вовчої зграї. Навчаються там сини забезпечених батьків, але «злудюг у школі аж кишить». Але не всі можуть прижитися у такій зграї. Не у кожної дитини, чії батьки мають змогу впхати своє «чадо» у таку престижну школи однакові моральні цінності... У Голдена просто з кімнати вкрали дороге тепле пальто, і він напередодні Різдва змушений терпіти холод, гуляючи у самій курточці: «Чим дорожча школа, тим більше в ній злудюг».

Хлопці погруппувалися у свої компанії, «таємні товариства», і біда тому, хто у цьому кастовому поділі не був прийнятий у товариство – він, тепер як вигнанець. Для Голдена «кругом фальш і дурисвітство. Там сидять лише для того, щоб навчитися добре махлювати, а самі цілими днями тільки й роблять, що розводяться про дівчат, та випивку, секс, і в кожного своя компанія, своє невелике падлюче «кодло». І якщо ти не прижився у якійсь із цих «зграй» – ТИ НІХТО. ТИ НАД ПРІРВОЮ, ТИ НЕЗАБАРОМ У НЕЇ ВПАДЕШ, і ніхто тебе не врятує, ти нікому не потрібен у цьому житті. Це прірва життя, яку не під силу здолати нікому, можна лише оберегти, як здається персонажу-підлітку.

Найбільше в житті Голден любить читати, його внутрішній світ багатогранний. Хлопець відрізняється від своїх однолітків вразливою душею, прагненням до ідеальних людських стосунків. Але, на жаль, оточуючі не виправдовують його сподівань, і хлопець не може їм цього пробачити. Голдена легко вивести з рівноваги, роздратувати, довести до сказу. Він не терпить лицемірства директора школи, розпустства і «пустих та дурних балачок». Особливо огидно було Голдену в день відвідувань школи батьками. Директор Термер улесливо звертався до багатих батьків, але «тільки мимохідь тицьне руку» батькам меншого достатку, підкреслюючи свою зневагу до них. Отже, якщо у тебе кишенька не тріщить від грошей - ти не вартий поваги, ти ніхто у цьому житті.

Складається враження, що Голден Колфілд свідомо домагається виключення зі школи (пише нісенітницю у контрольній, провалює іспити), свариться з приятелями, щоб вийти з цього фальшивого, огидного йому оточення. Але він, водночас, переживає найтяжчі дні у своєму житті; коли не наважується признатися батькам, що знову він «вибракуваний» з числа ровесників. Про батьків Голден говорить мало, але ці скупі рядки кажуть багато: «Загалом вони добрі... тільки вразливі – страх».

Три дні Голден бродить Нью-Йорком, ночує у дешевих готелях, потрапляє у неприємні ситуації і постійно відчуває самотність та страх. Йому ні з ким поділитися своєю бідю – «мука, а не життя». Старший брат, який у Голівуді успішно робить свою кар'єру як письменник і сценарист, може, зрозумів би проблеми Голдена, але він зараз далеко.

Підліток у своїй уяві буде майбутнє: то купити зброю і помститися тим, хто його образив, то поїхати на північ, найнятися на ферму і не приїздити до батьків аж поки не розбагатіє. Але душа щемить, і Голден шукає співчуття у своєї маленької сестрички. Нарешті він виходить із «зачарованого кола» бездушності, духовної порожнечі до щирого дитячого світу, ще не зіпсованого тим, що називається «сучасним способом життя». Фібі, сама ще дитина, для брата готова на все: і залишити дім, школу, і з єдиною валізою своїх дівчачих заповітних витребеньок їхати з братом світ за очі. *Для головного героя дитинство ще лишається яскравим і теплим світом.*

Саме десятирічна Фібі виводить брата із заціпеніння категоричними словами «Тобі нічого не подобається». Але це не правда! Голден відчуває, що любить Фібі, «славну і кмітливую дівчинку», Аллі, який «захворів на білокрів'я й помер», батьків, Джейн Галлахер, Д. Б. Як би хотілося їм усім допомогти, вирятувати з «клятого Голівуду», від п'яниці вітчима, від спогадів про втраченого сина. У Голдена перед очима не раз з'являється видовище ясного сонячного дня, діти граються серед досягаючого колосся на житньому полі, не підозрюючи, що неподалік – прірва і Голден вважає себе єдиним рятувальником, що може застерегти дітей від загибелі. Він – Ловець у житі, бо в глибині його душі збереглася віра у добро, безкорисливість, бажання прийти на допомогу. Голден з жертви «злого життя» виростає у величного сучасного Лицаря.

В маренні щасливого дитинства Голден прагне заховатися від проблем дорослого життя, і це призводить його до психічної лікарні. Проте твір завершується оптимістично. Голден одужує від своєї самотності і відчуженості. Він не впау у прірву «без дна, зрозумів слова вчителя: «Ти не перший, у кого поведінка решти людей викликала розгубленість, страх і навіть відразу. Побачиш, що ти не один такий, і це тебе втішить і підбадьорить... Ти почнеш усе ближче й ближче підступати до знань, які стануть дуже дорогі твоєму серцю... Ти любиш багато знати...»

Цей роман, який Селінджер присвятив матері, мав надзвичайний успіх у США. Автор передбачив проблеми хіпі у бетонно-асфальтових джунглях, покоління молоді, що недовіряє світові дорослих і не хоче жити так, як вони. Дж. Д. Селінджер уже давно нічого не пише. Як і Голден, він знайшов свій світ ілюзій у східних релігійно-філософських вченнях. Його життя та його твори є фактом заперечення сучасного способу життя, світу «фальші і бездушності».

Предметом аналізу інша студентка обрала відгук Горбань О. на твір Дж.Селінджера «Над прірвою в житті». Студентка представила два шляхи інтерпретації назви твору. По-перше, назва твору може інтерпретуватись як душевний стан героя, його переживання. Так, головний персонаж твору Голден Колфілд, наче опинився між двома світами – дорослим і дитячим, не належачи цілком жодному з них, він тягнеться до обох. Деколи він більш безпорадний як дитина, деколи розумніший від старих, а частіше – і те, й інше... Він нагадує хлопчика з посивілою головою. Як підліток, Голден перебуває у процесі становлення, як зовнішнього, так і внутрішнього. Голден перебуває над прірвою у житті, він шукає істину свого існування, яка полягає у постійній внутрішній боротьбі – вбити в собі дитинне, чи возвеличити його як найдостойніший скарб душі. На мою думку, автор не даремно обрав саме таке ім'я для головного персонажа, як Голден, що від англ. Golden – «золотий». Голден знаходиться у «золотій» середині: між дитинством і дорослістю, і головним завданням для нього на цей час є звідати в себе все найкраще від дитинства (відкритість, щирість, доброту...) і від дорослості (мудрість). Можлива й інша інтерпретація імені героя: Голден – від англ. Hold – «тримати у руках». Тобто все у житті кожного із нас знаходиться у наших руках. Усі ми знаходимось над безоднею у грі життя. Хтось довіку захоплено бавиться, не помічаючи, як зникають за межею недавні товариші, хтось виходить з гри, спиняється і з віддалі раптом помічає все: і поле, і гравців, і безодню ... Та лише одиниці з прозрілих стають ловцями, все своє життя непомітно виконуючи найневдячнішу в світі роботу: оберігати людські душі від самих людей. Звідси впливає інша інтерпретація назви твору – «Ловець у житті». Своє завдання у житті Голден визначає як таке, щоб «стерегти дітей над прірвою в житті», тобто рятувати наше майбутнє – дітей. Голден розуміє, що неможливо втекти від жорстокої дійсності у вигадане доросле життя. Дитячі фантазії він залишає позаду, і вирішує взятися за благородну справу. До дитинства вже не повернешся, потрібно дорослішати ...

У своїй роботі студентка не приховувала захоплення твором Дж.Селінджера «Над прірвою у житті».

Назва твору в оригіналі звучить як «The Catcher in the Rye», що в прямому перекладі означає «Ловець у житті», але існує й інша назва роману «Над прірвою у житті». Погоджуємося, що остання назва криє у собі глибший філософський підтекст.

Студентка у своїй роботі звертає увагу на ім'я головного персонажа Голдена (to hold - утримувати), але не звертає належної уваги і на вибір прізвища – Колфілд (вказівка на дитинство і поле).

Вона вказує на форму сповіді, в якій написано твір «Над прірвою у житті», адже вона є найоптимальнішою формою для вираження думок і почуттів людини. З цим важко не погодитись.

У своїх враженнях студентка, на нашу думку, не приділяє особливої уваги темі твору, вказуючи лише на звинувачення американського суспільства у розпусті та лицемірстві. Тут варто ще додати, що головний персонаж відкидав конформізм і споживацький спосіб життя, його хвилювала «показуха» людей. Голден гостро відчував невідповідність між бажаним і дійсним у школі, в родинних стосунках, у суспільстві – у всьому тому, що називається «світом дорослих». Головним у творі є звинувачення у фальші, у свідомій облудності. Проте головний персонаж не прагне змінити це суспільство, він лише шукає притулку, де б можна було від нього сховатися.

Твір «Над прірвою у житті» є актуальним і в наш час, коли люди гоняться за речами матеріального світу, вдаючись до обману, фальші, зради, натомість забуваючи про духовний світ та такі риси як доброта, чесність, щирість, допомога. Погоджуємося, що цей твір варто вивчати у загальноосвітніх навчальних закладах.

Повість «Над прірвою у житті» Дж.Д.Селінджера справедливо гідна називатися одним з найкращих творів американської літератури ХХ століття. Правдиво описавши усю фальш американського дорослого життя крізь призму світобачення шістнадцятилітнього підлітка Голдена Колфілда, автор забезпечив собі місце у пантеоні видатних письменників.

І.П., аналізуючи працю Н.Г, помітила, що повість Джерома Селінджера «Над прірвою у житті» справила на неї неабияке враження, викликала ряд різних емоцій і змусила задуматися над деякими аспектами твору. Вона із позитивом відгукується про головного героя – Голдена, тому що ніяких засуджень чи звинувачень у її роботі я не помітила. Наталя лаконічно і точно розкрила тему твору, пояснила символіку імен героїв, вказала на основні проблеми, порушені в творі. Але у її роботі мало власних висновків, думок, ставлення до головного героя, адже її робота називається «Мої враження від прочитаного твору».

«Читаючи цей твір, я спершу не зрозуміла чому його так усі хвалять. Але сторінка за сторінкою, розділ за розділом і я вже не могла відірватися від книги. І було дивне відчуття всередині себе. Доречніше було б сказати, що я не прочитала, а "проковтнула" ту книгу. Хотілося по швидше дізнатися долю головного героя – шістнадцятирічного хлопця – типового американського підлітка, трохи інфантильного.

Іноколи так хочеться точно так само взяти і втекти. Втекти кудись подалі від того, що є. І нехай тішить думка, що в тому місці, куди ми прямуємо буде краще. Мені інколи так само здається і хочу полетіти, перегорнути ту сторінку, що є і почати нову. Пробувати щось нове. І відчувати щось нове. Але потім я пригадую того хлопця, котрий на мить просто піддався власній слабкості. Вирішив відчувати себе дорослим, скуштувати дорослі напої і тіло жінки. А натомість йому було потрібно зовсім інше. Йому була потрібна усмішка його сестрички – його коханої сестри.

Точно так само варто розрізняти бажання. І задумуватись над тим, чи те, чого ми хочемо потрібне нам.

Я скажу, що книга чудова. Але вона повинна показувати не фальш і лицемірство цього світу – далекого нам світу. А тепло і сяйво від усмішки близької людини... Для нас життя тільки починається. І тільки ми робимо його таким, яким хочемо бачити».

Повість Селінджера із непростою тематикою, що наповнена складною символікою, тонкими ледь помітними мотивами, де ліризм оповіді поєднується з гумором, від сумного стилю він різко переходить до радісного і навпаки, де складна й багатогранна система образів, тонкий психологізм у зображенні внутрішнього світу головного героя та його відношень до інших персонажів, все це ставить повість "Над прірвою у житті" на рівень світових шедеврів ХХ століття.

Головний герой – це «жертва злого життя». Він невпинно намагався хоч якось пробитися крізь загальний фальш життя, що його оточує, хоч на мить дихнути свіжим повітрям. В певному сенсі можна сказати, що Голден – трагічна постать, бо тягнеться до дитинності, заперечуючи дорослість як стадію обов'язкової моральної деградації людини, і врешті потрапляє до лікарні з нервовим зривом. Але ж зовсім не через свою особливу психіку, не через хворобливість. Проблема-бо в романі стоїть значно ширше, ніж проблема юнака Голдена. Це проблема морального і соціального буття всього американського суспільства.

У «шкільну раму» немовби вміщено сам процес ініціації, тобто випробування юного героя. В основу її покладено знов-таки традиційний для Америки топос дороги – прибувши в Нью-Йорк, Голден не шукає притулку в рідному домі, а пускається берега, поринає у вільне доросле життя. Голден свідомо влаштовує собі таку зустріч із життям сам на сам, і виявляється не готовим до нього, зазнає поразки. Автор проводить Голдена через ситуації, які за нормальних умов підліткові заказані: нічний готель, бари, кафе, дансинги, вистави, божественний Нью-Йорк. Нічний Нью-Йорк постає замість омріяного міста і в ньому – вразливий чистий підліток, якому просто немає місця в цьому світі «рhony» – брехні. У цій урбаністичній дійсності все протиприродно. Хлопцеві, народженому тут, закони органічного світу просто не відомі. Яка доля качок, що живуть в центральному парку на Манхеттені, в центрі Нью-Йорку? Куди ж вони діваються взимку?!

Отже із реального світу Америки середини століття читач переноситься в інші, глибинні виміри. Голдену незатишно в світі рhony, він не може змиритися з ним. Але для нього (хіба тільки для нього?!) подвійна мораль є ознакою не певного конкретного суспільного устрою, а «світу дорослих». Проблема полягає у збереженні дитячої чистоти і щирості, не дати «світові дорослих» занепасти невинне дитинство... Саме про це мріє Голден, саме на цьому акцентовано лейтмотив книги, винесений у заголовок: вірші з дитячої пісеньки про невинність серед природи, яку треба зберегти від падіння в прірву дорослості.

У романі йдеться про час формування світогляду героя, початок пошуків ним власної позиції, що означає активізацію уваги як до внутрішнього, так і до навколишнього світу. Тож це не вписаний у механізм дорослого, тобто суспільного життя, відсторонений від нього через свій

віковий статус, тинейджер прискіпливо придивляється до нього збоку, а не з середини. Втім, він не може бути і повністю відстороненим, бо, вирішивши в цьому ж таки суспільстві, уже є його органічною часткою. Тому і ставлення до навколишнього світу не може бути безсторонньо об'єктивованим, воно неодмінно виявляється емоційним, хай би яка була у хлопчика нервова система.

Та Голден усе ж не втратив ще остаточно віри в життя. Попри всі знегоди і хворобу, лишається в ньому головне й принципове - віра в людину, в те, що повинна-таки існувати справедливість і правда, бо людина за своєю природою добра. І хоч це й приховано під машкарою скепсису й удаваного суто підліткового цинізму, по суті навіть у відчаї Голден не втрачає свого оптимізму.

«*Прірва*» – слово-виняток в правописі. *Прірва* для кожного своя – маленька і велика, бездонна і трагічна... Але, повірте, коли буває таке в житті, що випадково залишаєшся живим, то перестаєш думати взагалі про те, що буквально зранку діставало. Життя занадто коротке, щоб драматизувати. Якщо знати для чого саме ти є, тоді не варто взагалі існувати. І краще не піддавати себе випробуванням, а просто ЖИТИ.

«Мені здається, що будь-яку *прірву* створюємо ми самі.. Своїми вчинками, думками, словами ми робимо *прірви/прірвочки/прірвища* одне між одним. Не завжди те, чого ми хочемо збігається з нашими можливостями. Не завжди ми знаємо що робити... Але завжди знаходяться люди, які тебе підтримують у твоїх, часто дурнувятих вчинках, або навпаки скажуть тобі все в очі...»

Натомість О.Обарська в есе Н.Г., вважає, що твір Селінджера «Над *прірвою* у житті» їй сподобався, бо викликав у неї певний ряд емоцій, адже вона, як і головний герой твору, є підлітком. А в більшості підлітків проблеми, думки, переживання ... є однаковими і досить схожими.

Наталія виписала декілька цитат із твору і розписала як вона їх розуміє. Розповіла про значення ім'я головного героя і про його життя. Думки, емоції, вчинки загалом.

«Коли я читала цей твір, мене переповнювали певні емоції, виникали певні думки, робились певні висновки. Із усім цим, я хочу поділитись. Тому наступне про що я писатиму, буде моє враження від цього твору Дж.Селінджера.

Я спочатку прочитала так заголовок твору: «Над *прірвою* у житті», а не «Над *прірвою* у житті». А помітила правильну назву лише після прочитання. Але у мене навіть ніяких протиріч не виникло – книга про життя. Про *прірву* в житті. Про світосприйняття і його формування.

Роман «Над *прірвою* у житті» – центральний твір прози Селінджера. Автор вибирає форму романа-сповіді, що допомагає краще зрозуміти душевний стан головного героя. Сімнадцятилітній Голден Колфілд оповідає про переломні події свого життя.

По-перше, хлопчика виключили вже з третьої по рахунку школи, і його чекає нерадівне побачення з батьками.

По-друге, Голден оскандалився і як капітан шкільної фехтувальної команди: він по неухважності забув все спортивне спорядження в метро і тим самим зганьбив всю школу.

По-третє, головний герой ніяк не може порозумітися і ужитися з своїми товаришами. Його поведінка буває деколи жахливою: він грубий, образливий, у відносинах Голдена з людьми відчувається насмішка над тими, що оточують. Це помічають і батьки, і вчителі, і його товариші. Проте нікому з них не приходиться в голову з'ясувати, чому Голден так поводить, заглянути йому в душу.

Читаючи роман, я побачила перед собою самотнього, повністю наданого собі підлітка, в душі якого відбувається боротьба. Звичайно, у Голдена є батьки, і вони люблять його, але зрозуміти сина не можуть. На їх погляд, діти повинні бути ситі, добре одягнені і здобути гідну освіту, і цьому вони присвятили своє життя. Але, на мій погляд, цього недостатньо. Голден один з перших побачив порочність американського суспільства п'ятдесятих років, його пригноблює дух обману і недовір'я між людьми, тому хлопчик обурюється «показухою» і «липою», які оточують його. Голдену доводиться важко в його самотній боротьбі проти брехні, він страждає, тому що всі його надії жити за законами справедливості приречені на невдачу. Він не хоче вчитися, щоб після бути «пронозою» і «працювати в якій-небудь конторі, заробляти силу-силенну грошей і їздити на роботу в машині або в автобусах на Медисон-авеню, і читати газети, і грати в бридж всі вечори, і ходити в кіно.» – такий бачить Голден життя забезпечених американців, безглуздою і беззмисловою, і тому він не приймає її».

Роман Селінджера «Над прірвою у житті» є твором з непростю тематикою. Він наповнений складною символікою, тонкими ледь помітними мотивами, де ліризм оповіді поєднується з гумором, де сумну тональність різко змінює радісна й навпаки, де перед читачем відкриваються складна й багатогранна система образів з тонким психологізмом у зображенні внутрішнього світу головного героя і його ставлення до інших персонажів. Усе це ставить повість «Над прірвою у житті» на рівень світових шедеврів ХХ століття.

О.О. завершила свій відгук думкою Дж.Д.Селінджера: «Я люблю писати, але пишу головним чином для самого себе, для власного задоволення. За це, звичайно, доводиться розплачуватися: мене вважають людиною відлюдною, дивною. Але я всього-на-всього хочу відгородити себе й свою працю від інших».

ЛІТЕРАТУРА

1. Козеллек Р. Часові пласти / Пер. з нім. – К. Дух і літера, 2006. – 436 с.
2. Селінджер Дж. Д. Над прірвою у житті: Повісті, оповідання. – К.: Молодь, 1984. – 272 с.
3. Salinger Jerome David. The Catcher in the Rye. – New York: Bantam Books, 1966. – 218 p.

SUMMARY

The article is devoted to the attempt of pedagogical experiment which consists in the revelation of tastes and textual competence of young readers of the XX-XXI centuries. These young people are still fond of J.D.Salinger's novel "The Catcher in the Rye" as it was in America after its publication.

Key words: experiment, interpretation, the concept of abyss, phrase, protagonist-teenager, the topos of the road, internal world of hero, world of adults, reasons.

Ірина ШЛАПАК

© 2009

КАТЕГОРІЇ «КІНЦЯ» ТА «ПОЧАТКУ» У ЦИКЛІЧНІЙ КОНЦЕПЦІЇ КНИГИ ДЖ.ДЖОЙСА «FINNEGANS WAKE»: ДО ПИТАННЯ ПРО МОДЕЛЮЮЧУ ФУНКЦІЮ ПОЕТОНІМА

Лінгвістична інтерпретація міфу творчості Джойса втілюється багатоаспектно, в тому числі й в моделюючій системі твору міфологічного типу. Домінуючий аспект джойсівської міфологічної системи пов'язаний із категоріями «кінця» та «початку», які стають втіленням циклічної концепції розуміння людської історії. Вона проявляється на всіх рівнях книги: композиційному, сюжетному, мотивному, персонажному.

Циклічна модель світосприйняття Джойса в цілому реалізується у двох головних аспектах: в промовляючих назвах героїв та в композиції книги. Категорії «кінця» та «початку» у зв'язку з цим відіграють провідну роль. В свій час Ю.М. Лотман підкреслював, що саме ці категорії є вихідною точкою, від якої здатні розвиватися просторові та часові конструкції [1, 427].

Відомо, що у художньому тексті маркери початку та кінця зазвичай містять стандартні формули, такі як «once upon a time» (пор. укр. «жили – були») та «they lived happily ever after» (пор. укр. «і жили вони довго та щасливо» або рос. «и стали они жить-поживать, добра наживать»). У Джойса текст «Finnegans Wake» маркований своєрідно. Книга ірландського письменника закінчується «обірваним», незакінченим реченням, і мова йде не лише про незакінчену думку, а про *підкреслену* Джойсом структуру речення: відсутність крапки, «обрив» артиклем (порушення всіх канонів англійської граматики): «End here. Us then. Finn, again! Take. Bussoftlhee, memormee! Till thousandsthree. Lps. The keys to. Given! A way a lone a last a loved a long the» [3, 628]. «Продовженням кінця» книги, «продовженням» авторської думки починається роман Джойса: «riverrun, past Eve and Adam's, from swerve of shore to bend of bay, brings us by a commodius vicus of recirculation back to Howth Castle and Environs.» [3, 3]. Отже «кінця» немає, як немає і «початку», а це свідчить про те, що події, герої, життя є лише замкненою низкою схожих явищ. Безкінечність життя, циклічність – одна з головних ідей книги. Цю універсальність, вічність, повторюваність демонструють і джойсівські герої, марковані віковичними іменами.